

20. YÜZYILDA TEKNOLOJİK GELİŞMELERİN POLİTİKAYA ETKİLERİNİN HARP TARİHİ EKSENİNDE ANALİZİ

Osman YALÇIN

ÖZET

Birinci Dünya Savaşı, galiplerinin mağlup tarafa sert uygulamaları savaşa neden olan sorunları çözemediği gibi yeni bir savaşın da nedeni olmuştur. Birinci Dünya Savaşı ile hanedanlıklar tarafından yönetilen imparatorluklar büyük ölçüde tasfiye olmuş ve yerlerine birçok milli devlet kurulmuştur. Geçen yüzyıllarda dünyanın etki merkezinde yer alan Alman, Rus ve Osmanlı İmparatorlukları üzerinde birçok devlet kurulurken, Amerika Birleşik Devletlerinin başını çektiği Cemiyet-i Akvam'da bir araya gelen milletler topluluğu yeni bir dünya düzeninin de habercisiydi.

Türkiye Cumhuriyeti, adeta parlayan bir yıldız gibi yükselmiştir. Gücünü ve enerjisini Milli Mücadeleden ve sonrasında imzalanan Lozan Barış Antlaşmasından almıştır. Takip ettiği barışçı politika oldukça başarılıydı. Türkiye'nin genç idarecileri uluslararası harpler yönetmiş yetenekli komutanlardı. Bu liderler, 11 yıl devam eden savaşlarda, teknolojinin savaşın sonucuna etkisine tanık olmuşlardı. Bu nedenle endüstriyel alana önem vermişler, büyük yatırımlara öncülük etmişlerdir. Milli sivil ve harp sanayinin gelişmesi için tedbirler almışlardır.

1950'den sonra ilk çeyrek yüzyılda yapılan sanayi yatırımları kısmen terk edilmiştir. Bu dönemde tarımı geliştirmek daha doğru bir uygulama olarak değerlendirilmiştir. NATO üyeliği sonrasında, Türk Silahlı Kuvvetlerinin silah sitemlerinin dışa bağımlı hale gelmesi her zaman tartışma konusu olmuştur.

World Journal of Human Sciences, 2021 - 1

Dünya İnsan Bilimleri Dergisi, 2021 – 1

ISSN: 2717-6665

Bu çalışmada 20. yüzyılın ilk yarısında dünyadaki siyasi gelişmelerin Türkiye'ye etkileri ile Türkiye'nin uyguladığı politikalar incelenmiştir. Yine gelişmeler harp tarihi dikkate alınarak incelenmiştir. Harp tarihi merkezli yapılan incelemede havacılık örneği dikkate alınmıştır. Savaş sonrasında ise Türkiye'nin tarıma yönelmesine neden olan gelişmeler incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı İmparatorluğu, Birinci Dünya Savaşı, İkinci Dünya Savaşı, Cumhuriyet, Havacılık, Tarım politikaları, Hava Harp Sanayi, Hava Kuvvetleri, Uçak, Sun Tzu.

**Analysis of the Effects of Technological Developments on Politics in the 20th Century
in the Axis of War History**

Abstract

The First World War did not solve the problems that caused the war to the defeated side of the winners and also caused a new war. The empires, which were ruled by the dynasties during the First World War, were largely liquidated and many national states were established in their places. While many states were established on the German, Russian and Ottoman Empires, which were at the center of the world in the past centuries, the community of nations that came together in the Cemiyet-i Akvam led by the United States was also the harbinger of a new world order.

The Republic of Turkey has increased almost like a shining star. It took its strength and energy from the National Struggle and the Lausanne Peace Treaty that was signed afterwards. The peaceful policy he pursued was very successful. Talented young managers in Turkey were the commanders who ruled international martial. These leaders witnessed the impact of technology on the outcome of the war in 11 years of war. For this reason, they attached importance to the industrial field and pioneered large investments. They had taken measures for the development of the national civilian and war industry.

Industrial investments in the first quarter century after 1950 were partially abandoned. In this period, developing agriculture was considered as a more correct practice. After NATO membership, the armament systems of the Turkish Armed Forces have become foreign debated.

Work in the first half of the 20th century world policy implemented by Turkey with the impact of political developments in Turkey were examined. Again, the developments were examined taking into account the war history. The aviation example was taken into account in the study centered on war history. In the post-war development of agriculture causing the flows to Turkey were examined.

World Journal of Human Sciences, 2021 - 1

Dünya İnsan Bilimleri Dergisi, 2021 – 1

ISSN: 2717-6665

Key Words: Ottoman Empire, First World War, Second World War, Republic, Aviation, Agricultural policies, Air Warfare Industry, Air Force, Air Plane, Sun Tzu.

Giriş:

İnsanlığın son 5.500 yıllık tarihinde yaşanan kırılma noktalarından birisi yazının M.Ö.3500 yılında Sümerler tarafından çivi yazısının bulunması ise bir diğeri muhtemelen kas gücü yerine makineleşme çağı yani endüstri devriminin başlamasıdır. Endüstri devrimi sonrasında yeryüzünün şekli, yaratıldığından beri ilk kez köklü olarak değişmiştir. Dünyadaki egemen yapı, kısa sürede buhar gücünü kullanan Batı Avrupa lehine değişmiştir. Bu gelişmeyi takiben medeniyetin diğ er unsurlarından olan kültür, din, yaşam şekli, dil, yaşam alanları, yönetim şekilleri ve her türlü toplumsal değerler büyük değişime uğramıştır. Sanayii Devrimi başladığı zaman dünyada küresel bir güce sahip olan ama bu devrimi yaşamayan büyük coğrafi imparatorluklar ise kısa zaman içinde siyasal olarak güç kaybetmişler ve alanlarını sanayi devrimini yaşayan yeni güç odaklarına terk etmişlerdir. Şüphesiz bu dönemde varlığı tartışmasız güçlerden biri de Osmanlı İmparatorluğu'dur.

Osmanlı İmparatorluğu sanayi devriminden doğrudan etkilenmiş ve kısa süre içerisinde kıtalar arası denge unsuru olma kudret ve vasfını kaybederken, denge politikası ile ayakta durmaya çalışan önemli bir siyasal güç olarak gelişen güçlerden yararlanmaya çalışmış ve bunda bir süre başarılı olmuştur.

Birinci Dünya Savaşı sonrasında eski imparatorluklar yıkılmıştır. Bu imparatorlukların temel ortak özelliklerine bakıldığında; sanayileşme konusunda yetersiz oldukları, idari yapıları sebebiyle kontrol ettikleri toplumların ve milletlerin isteklerini karşılamakta bir takım sorunlar yaşanmaktadır. Diğ er yandan uzun yüzyıllardır sürdürülen harpler sebebiyle, asli unsur olan kurucu toplumlar tarafından da meşruiyetleri sorgulanan saltanat sistemleri ile yönetildikleri görülmektedir.

Savaşı sonunda, Osmanlı siyasal alanı üzerinde birçok devlet ortaya çıkmakla birlikte şüphesiz bunlar arasında en dikkate değer olanı emperyalizme karşı milli bir mücadele vererek Lozan Antlaşması ile diğ er uluslarla eşit şartlarda varlığı tescillenen Türkiye Cumhuriyeti Devleti olmuştur. Ne var ki, geçmişten kaynaklanan onlarca sorunun hemen çözülmesi mümkün değildi. Bu nedenle, Cumhuriyet'in kurucuları ve ilk dönem idareciler öncelikle yaraları sarmak zorunda kalırken, Türkiye'nin yeniden ayağa kalkmasına yönelik birçok tedbiri, yeniliği, milli imkân ve kabiliyetleri canlandırmayı önemsiyordu. Dönemin

hükümetlerinin İnkılâplar yanında kalıcı bir toplumsal düzenin kurulması yönünde çalışmaları olmuştur. Bu niyetler Hükümet Programlarında yer almaktadır. Sanayileşme alanında birçok sorunlar olmakla birlikte, Türkiye Cumhuriyeti ilk yıllarında özellikle halkın acil ihtiyaçlarına yönelik yatırımlara ve Harp Sanayiine büyük önem vermiştir. Milli bir kalkışma ile Birinci Dünya Savaşı'nın galiplerine karşı elde edilen başarının korunması için askeri tedbirlere ialveten diğer alanlarda da tam bağımsız bir politika için her türlü tedbir alınmak istenmiştir. Özellikle İngiliz Heyeti Başkanı Lord Curzon Lozan müzakereleri esnasında İsmet İNÖNÜ'ye söylediği ve özü itibariyle bir gün borç almak için kapımızı çalacaksınız sözleri daima göz önünde tutulmuştur.(İnönü,1993:28;Tokgöz, 2011:41;Yalçın,2019,111).

Türkiye Cumhuriyeti kısa zaman için birçok sanayii yatırımını, planlı ekonomi, kara-deniz ve hava güçlerinin kuvvetlendirilmesi için milli yatırımlar yapılması ve gelişmiş ülkeler ile mütekabiliyet esasına göre işbirliğine önem verilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile birlikte Türkiye, coğrafi olarak savaşan tarafların ortasında kalmıştır. Taraflar her türlü yöntemi kullanarak Türkiye'yi harbin içine çekmek için mücadele etmişlerdir. Türk Dış Politikasının oldukça yoğun ve aktif olduğu savaş yıllarında her iki taraf ile işbirliği konusunda bir denge kurulmaya çalışılmıştır. Ancak tarafların tarihin en büyük harbini yapıyor olmaları Türkiye'nin sanayii de yurt dışından temin ettiği ihtiyaçlarını karşılamakta sorunlarla karşılaşmış, birçok ihtiyacı temin etmek doğal güçlükler veya ilgili ülkelerin kısıtlamaları sebebiyle pek mümkün olmamıştır. Bu kısıtlamalar sebebiyle henüz toparlanmaya ve yeni yeni gelişmekte olan Türk harp sanayii çok derinden etkilenmiştir.

Savaş birçok yıkım yanında yeni icatların ve inovasyonun da çok geliştiği bir dönem olmuştur. Şüphesiz havacılık bağlamında bakıldığında radarların, dost-düşman uçağı tanıma (IFF) yöntemlerinin gelişmesi etkiliydi. Diğer taraftan ise harp yıllarında tepkili (Jet) motorların kullanıma girmesi, Almanların V-1 ve V-2 Projeleri yanında birçok AR-GE çalışması savaş sonrasında galip ülkelerin eline geçmiş ve bu projeler günümüze kadar olan gelişmelerin tetikleyicisi olmuştur.(Kaymaklı,2005:252-254). Türkiye, bu dönemde yeni gelişmeleri takip ederken güvenlik bakımından da büyük güçlükler ile karşılaşmıştır. İkinci

Dünya Savaşı ve sonrası gelişmeler bu çalışmanın konusu olmuş ve çalışmada siyasi gelişmeler ve havacılık örnekleme dikkate alınmıştır.

1. Birinci Dünya Savaşında Osmanlı Ordularının Durumu

İkinci Dünya Savaşı'ndan önce 1914-1918 yılları arasında gerçekleşen savaş, "Büyük Savaş" olarak adlandırılıyordu. Kullanılan silah sistemleri, yayıldığı geniş alan, siviller dâhil büyük kayıplar nedeniyle tarihin en kanlı ve etkileri büyük olması sebebiyle; "Büyük Savaş" olarak tanımlanmıştır. Aynı sorunları çözmek için çıktığı, daha doğrusu kaldığı yerden devam ettiği için Birinci ve İkinci dünya savaşlarını tek bir savaşın iki aşaması olarak da değerlendiren bir yaklaşım bulunmaktadır. Birincisinin sonuçları ikincisinin sebepleri haline gelmiş ve 21 yıl kadar savaş arası bir dönem geçmiştir.

Birinci Dünya Savaşı aslında birden ortaya çıkmış ve sürpriz etkisi olan bir savaş değildi. Ayak izleri 1870'lerin başından beri duyuluyor, birçok ittifaklar ve siyasi çatışmaların içinden geçerek geliyordu.(Armaoğlu,2010:39-59). Bu savaşın önemli hedeflerinden birinin Osmanlı İmparatorluğu olduğu da açıktı. Bünyesinde bulunan farklı ulusların bağımsız olma isteği, İmparatorluğun geniş toprakları, zengin yer altı kaynakları, Batı dünyasının zihninde yer alan Türklere karşı önyargılar ve dinsel öncelikleri bunu gösteriyordu. Sultan II.Abdülhamit'in savaştan 25 yıl evvel Çanakkale tabyalarını yenilemesi ve ilaveler yaptırması bu kapsamda alınan tedbirlerdendi. Nitekim Mahmut Şevket Pasa, Almanya Büyükelçisi Wangenheim ile 24 Nisan 1913 tarihinde bu meseleyi konuşurken şöyle demişti: "Türkiye, Almanya ve İngiltere'ye dayandığı takdirde yeniden canlanabilir. Bu iki devletin şimdiye kadar birbiriyle çatışır durumda olması bizim için başlıca talihsizlik sebebi olmuştur. Fakat Türkiye'nin, bir Alman-İngiliz uzlaşmasını sağlayacak bir zemin olmasına da çalışmalıyım." (Armaoğlu,2010:133). Bu suretle Osmanlı Devleti bir yandan ordusunu ıslah ederken, bir yandan da dış politikasını bu iki devletle uyumlu hale getirmek istiyordu.

Osmanlı İmparatorluğu, kısa süre önce Balkan Savaşlarında ağır bir yenilgi alarak 4,5 milyon nüfus ve yaklaşık 175.000 km² toprak kaybına maruz kalmıştı. Savaştan sonra

ordunun kara, deniz, hava ve jandarmanın yeniden yapılanması ihtiyacı açığa çıkmıştı. Bu dönemde harp silah ve araçlarında Almanya bariz bir gelişme gösteriyor olsa da İngiltere, Fransa ve Almanya arasında bir siyasi denge kurulmasına özen gösterilmiştir. Ancak bir süre sonra savaş çıkması üzerine ordunun henüz techiz edilemediği bir zamanda güçlü bir ülke ile müttefik olma durumu iç siyaseti ve dış politikayı doğrudan etkilemiştir.

Savaş tetikleyen gelişme Bosna-Hersek'te ortaya çıktı. Avusturya-Macaristan Veliadının öldürülmesi ile Sırbistan ile arası açılan Avusturya-Macaristan politik uzlaşa sağlayamadı. Esasen II. Wilhelm elindeki kozunu barıştan yana değil savaşın bir an evvel çıkması yönünde kullandı. Kısa zaman içinde savaş bir Avrupa harbi haline gelmiştir. Osmanlı imparatorluğunun bu sırada harbin dışında kalması büyük bir şanstı. Ne var ki devletin başında vizyoner ve yetenekli kimseler bulunmuyordu. Tecrübesiz ve heyecanları aklın yerini almış kısıtlı bir kadro Türk İmparatorluğunun iradesini ele geçirmiş bulunuyordu. Kısa zaman içinde yapılan görüşmeler bir sonuç vermediğinden zaferi kazanmasına kesin olarak bakılan Almanya'nın yanında harbe girilmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Esasen Almanlar, Osmanlı ordusunun kontrol edilmesi halinde Alman düşmanı hiçbir hükümetin Almanya aleyhinde olamayacağını kendi aralarında raporlamış durumdaydılar. Liman von Sanders ve heyeti bu dönemde İstanbul'da misyonunu icra etmekteydi. Ancak Sanders'in Birinci Kolordu Komutanlığına tayin edilmesi diğer ülkeler arasında büyük tepkiye sebep olduğundan komutanlıktan alınarak ordu müfettişliğine atanması bir süre için uygun görülmüştür. (Armaoğlu,2010:134;Aydın,2013:194-196). Merkezi Devletlerin 150 tümen askerine karşılık, İtilaf Devletlerinin 170 tümeni var idiyse de, kara silahları ve özellikle topçu bakımından Merkezi Devletler çok üstün durumdaydı. (Armaoğlu,2010:138,139). Almanya, teknik gücünü sürat ile bir araya getirerek 6 haftada Fransa'yı takiben geniş coğrafyası sebebiyle hazırlanamayan ve Avusturya'nın oyaladığı Rusya'yı istila edecekti. Dönemin Genelkurmay Başkanı tarafından kendi adıyla biline 1900 yılına ait Schlieffen Planı bu şekilde hazırlanmıştı. (Armaoğlu,2010:134-139).

Birinci Dünya Savaşı'nın Avrupa Cephesi bir süpürme harekâtı olarak beklenirken Fransız ordularının Paris'in kuzeyinde yer alan Marne'de oluşturduğu kuvvetli savunma hattında direnmesi Schlieffen Planının başarısızlığa uğraması ile sonuçlandı. General

Hindenberg'in Tannenberg ve Matzurya'da Rusları iki defa ağır yenilgiye uğratması tek başına yeterli olmamıştır. Avusturya başarılı savaş veremiyordu. (Armaoğlu,2010:139). Bu dönemde Osmanlı ordusu oldukça hazırlıksız bir dönemde savaşın bir parçası haline gelmekle birlikte kısa zamanda önemli bir hareket kabiliyeti kazandığını belirtmek gerekir. Alman subaylar, Osmanlı ordu kademelerinin en kritik yerlerinde görev almış bulunuyordu. Yine Almanların savaşı başarıya taşıyabilmek için ellerindeki en büyük koz İngiliz ve Fransız birliklerinin farklı cephelere gönderilerek cephenin genişletilmesiydi. Bu suretle Türklerin bir an evvel sıcak harbin içine çekilmesine gayret etmişlerdir.

Almanlar bir an evvel Osmanlı İmparatorluğu'nun savaşa girmesini ve geri dönüşü olmayacak şekilde kan akmasını istiyorlardı. Almanlar, Talat ve Enver Paşaların bir darbe ile saf dışı edilerek merkezi devletlerin dışına çıkacak bir Türk hükümetinin oluşması endişesi yaşarlar. Von Kress, "...bundan dolayı Türklerle İngilizler arasında mümkün olduğu kadar çabuk kan dökülmesi bizim menfaatimiz gereğiydi," der. (Kressenstein,2014:7;Yalçın,2017,94-96).Bu şekilde kendi savaş yüklerinin azalması için zorlamaktaydılar.

Almanya'da Goben ve Breslau isimli iki savaş gemisinin bir takım siyasi ve askeri gelişmeler sonucu Çanakkale Boğazı'na gelirken boğazdan girmeye kararlı oldukları bizzat Amiral Souchon tarafından anılarında ifade edilmektedir.(Öznilen,2011:29,30). Keza Souchon'un daha sonra telaffuz ettiği iddia edilen, "Yalnız Alman makamlarından buyruk alabileceği" savı da bu durumu teyit etmektedir.(Aydın,2013:45;Yalçın,2017:97). Üzerinden bir asrın geçmesine rağmen bazı farkındalıklar Türk kamuoyunda henüz tam olarak bilinmemektedir. Bu gemiler Osmanlı donamasına katılarak Yavuz ve Midilli olarak isim değişikliği ile Amiral Souchon komutasında, diğer donanma gemileri ile birlikte Karadeniz'e çıkmışlar ve bazı Rus limanlarını bombalamışlardır. Bu gelişme üzerine Rus ordusu doğudan Osmanlı sınırlarına girmiş, Osmanlı İmparatorluğu Birinci Dünya Savaşı'nın fiili tarafı olmuştur.(Yalçın,2017:97). 03 Kasım 1914 tarihinde Rusların, taarruzu ile harekete geçmesinden evvel Çanakkale önlerinde İtilaf güçleri donanması yerini almış bulunuyordu.

1914-1918 dönemi ufak güçle karşı tarafa büyük kayıp veren gayrinizamî birçok harekâta sahne olmuştur. Bu harekâta örnek olarak Ermenilerin doğu cephesinde Ruslara destek olarak Türklere karşı oluşturdukları tehlike sayılabilir. Bu tehdit ancak tehcir ile önlenebilmiştir. 1918'de Türk birlikleri, Kafkasya'da ilerlerken, başta petrol bölgesi Bakü olmak üzere nüfusu, Türk olan yörelerin Osmanlı orduları ile buluşması öncelikle müttefik Almanya tarafından hoş karşılanmamıştır. İngiliz, Rus, Ermeni ve diğer düşman unsurlar Osmanlının Son Zaferi olarak da adlandırılabilir bu gelişmeyi büyük bir sorun olarak kabul etmişlerdir. Nihayet 1918 sonbaharında Suriye ve Filistin cephesinin çökmesi ile Medine'de kalan son Türk birliklerinin de irtibatı Anavatan ile kopmuştur. Şüphesiz Medine Müdafaasını yapan Tümgeneral Fahrettin Türkkan ve askerilerinin Medine için yaptıkları müdafa ve Kutsal Emanetlere sahip çıkma iradesi tarihte yerini almıştır. Bu dönemde dinîrlar dışında kalması sebebiyle Trablusgarp taraflarında direnen Osmanlı birliklerinin de varlığı tehlikeye düşmüştür. Bulgaristan'ın 1918 yılı Eylül ayında teslimi ile Balkan yollarının açık hale gelmesi ise bir diğer önemli stratejik alanı Osmanlı aleyhine çevirmiş bulunuyordu.

Osmanlı İmparatorluğu Birinci Dünya Savaşında; savunma, taarruz ve yurtdışı destek cepheleleri olmak üzere birçok cephede dört yıl boyunca müşterek ve birleşik harekât türünden onlarca muharebe yapmıştır. 30 Ekim 1918 tarihi itibarıyla henüz 450.000 askerin resmen silâh altında olduğu ilaveten önemli bir kısmının da firari olduğu bir zamanda ateşkes antlaşmasını imzalamıştır. Bu antlaşma ile Boğazlar Bölgesi ile İtilaf devletlerinin uygun gördüğü yerleri işgal etme hakları ciddi bir sorundu.(Türkmen,2001:18-37; Sander, 2012:410,411). İngilizlerin hücumu 19 Eylül 1918 günü 90 kilometrelik bir cephe üzerinde başladı. Türkler, bu bölgeyi hem İngilizlere, hem de Araplara karşı savunuyorlardı ve emniyet içerisinde değillerdi. 19 Eylül'de yapılacak İngiliz hücumu 14 Eylül'de Türk tarafına kaçan bir tugay yazıcısı tarafından haber verilmişti ama gerekli tedbirler alınmadığı için on tümen imha olmuştur. İngilizler 500 km ilerlemiş, 75.000 esir, birçok top, makineli tüfek, kamyon ele geçirmişlerdir. Bu taarruz esnasında 30.000'den fazla asker şehit olmuştur. Asıl kayıp, ölü ve yaralılarla birlikte 100.000'i aşan insan kaybıdır. Bu savaşta İngilizler, İngilizlerin dünya tarihindeki son büyük ve başarılı süvari harekâtını gerçekleştirmiştir. İngiliz Hava Kuvveti burada çok önemli bir rol oynamıştır. İngilizler, bir meydan

muharebesinden ziyade uygun zamanı kollamışlar, hareketli unsurlar ile Osmanlı ordularına karşı genel bir saldırı başlatmış ve son muharebeyi kazanmışlardır.(Yalçın,2017:311;Hart,2014:558,559).

Kısa zaman içinde 24 maddeden oluşan Mondros'un uygulanmasında bir silah bırakışmasından ziyade silah gücü ile işgal edilen bir ülkeye uygulanan yöntemler devreye girmiştir. Dört yıl süren bu harpte; 550.000 şehit, 2.167.841 yaralı, 891.364 sakat, 103.731 kayıp, 129.644 esir düşer.(Orhunlu,2011:26-40). Esasen Osmanlı orduları halen oldukça önemli bir gücü elinde tutmakla birlikte harbin sürdürülebilirliği görünmüyordu.

Hava Kuvvetleri, havacılık mekanizasyonun ve hareketli savaşa geçişin en uçtaki ve uzun vadedeki sonuçları açısından en kapsamlı dalıdır. Stratejik vasıta olarak ise; Asiler, Zırhlı arabalar, süvari ve uçaklar kullanılmıştır.(Hart,2014:550-560). Yeni gelişme yalnız Osmanlı sınırlarında değil, Avrupa Cephesinde de etkiliydi.

2. Savaş Sonunda Kurulan Dünya Düzeni

Savaş başladığında dört yıl süreceği öngörülmüyordu. Nitekim birçok Komutan, askerlerine, Noeli evlerinde geçirebileceklerini söylemekle teselli ediyordu. Savaşın uzaması ve Batı Cephesinin siper savaşı ile savunmaya dönüşmesi önemli bir sorundu. Bu gelişmeler üzerine teknolojidten yararlanarak savaşı hareketlendirecek yöntemler geliştirildi. Bu aynı zamanda mühendisliğin harekâta etkisinin artması sonucuna neden oldu. Uzun savaş yılları toplumsal yapıları sarstı ve halkların inancının kaybolması ile devlet düzeni sarsılmaya başladı.

Birinci Dünya Savaşı'nda birbirini izleyen yeniliklerin savaşın sonuna tesir ettiği ve bunlar arasında uçaklara uygun makineli tüfeklerin montajı, bombardıman nişangâhları, filo taktikleri, avcılarla korunan bombardıman akınları, paraşüt kullanımının başlaması, hava fotoğrafçılığı, uçak savar topçusunun gelişmesi dikkate değer gelişmelerdi. Birinci Dünya Savaşı yıllarının önemli gelişmesi zırhlı araçlar ile uçakların harekâta tesiriydi.(Yalçın,2016:181-236). Savaşın ilk aylarında uçaklar keşif, avcı ve bombardıman filoları olarak ayrılmıştır. Almanlar Londra'yı bombalamak için 36 uçaklık filo kurdular.

Almanlar bombardıman için zeplinlerden yararlanmayı denediler. İlk saldırılarında İngiltere’de yüzlerce kişinin ölümüne neden oldu.(Yalçın,2017:102-104). Fakat Almanların savaş süresince harekâta dahil ettikleri 135 zeplininden 37’si avcı uçakları ve uçaksavarların ateşi, 52’si de çeşitli kazalarda kaybedilmiştir.

1914-1918 yılları arasında savaş alanları insan cesetleriyle dolmuş ve savaş bir katliama dönüşmüştür. Gelişen teknoloji bunu sebebiydi. Uçakların bombardımanları, topların düelloları ve gelişen teknoloji 1. Dünya Savaşı’nda insan gücünü azaltmış ateş gücüne bel bağlamıştır. Bu savaşta askerlerden ziyade siviller tehdede açık hale gelmiştir. Dokuz (9) milyon ölü ve 12 milyon yaralı ile 20 milyon zayıf önemli bir yekûndü ve hemen her millette büyük acılara sebep olmuştur.(Yalçın,2017:54;Tokgöz,2001:29;Yılmaz,2003:183,184).⁸

Savaşın son yılına girerken hemen bütün ülkelerde savaşın sona ermesi yönünde bir beklenti başlamıştı. Birleşik Amerika Cumhurbaşkanı Woodrow Wilson durumu fark etmekte gecikmedi ve barışın düzenini tespit etmek üzere ortaya atılarak, Kongrede 08 Ocak 1918 de verdiği bir söylevde, barışın temel ilkeleri olmak üzere 14 Nokta’yı açıkladı. Sadece genel bir barışı göz önüne alarak hazırlamıştı. Bunun ışığında Wilson'un önem verdiği bazı esas meseleler vardı. Bunların başında bir milletlerarası barış teşkilatının kurulması, toprak sınırlarının milliyetler ilkesine göre düzenlenmesiydi. Wilson'un bu ilkelerine çok az önem verilecek ve bu da onun için büyük hayal kırıklığı olacaktır.(Armaoğlu,2010:179-182).

Savaşın sonunda galip güçler tarafından Paris Konferansı ile yeni düzeni kurulması hedeflenmekle birlikte burada alınan kararlar adil değildi. Amerika'nın ebedi barış hayali diğer ülkeler tarafından destek görmemiştir. "Onlar Meclisi"⁹ olarak oluşturulan Amerika, İngiltere, Fransa, Japonya ve İtalya başkanları ile Dışişleri Bakanlarının oluşturduğu kurul(Armaoğlu,2010:187). Amerikan temsilcisi dışında barıştan ziyade bir paylaşma kuruluydu. Dolayısıyla burada alınan kararlar barış dönemine geçişi değil, savaş arası bir süreci inşa etmekten öte geçememiştir. Bu düzene karşı ilk tepki Türk milletinden gelmiş ve

⁸ Zayıf miktarı bazı kaynaklarda 30 milyon olarak da yer almaktadır.(O.Y.).

⁹ ABD, İngiltere, Fransa,İtalya ve Japonya'nın Başbakan ve Dış İşleri Bakanlarının oluşturduğu karar verici Meclis.(O.Y.)

verilen Milli Mücadele ile emperyalizme karşı milli kalkışmanın da ilk kapısı aralanmıştır. Bu mücadele esaret altındaki diğer uluslar için ilham kaynağı olmuştur.

3. Türkiye Cumhuriyeti'nin Kurulması ve Kalkınma Hamleleri

Birinci Dünya Savaşı sonunda önce ateşkes antlaşmaları yapılmış, takiben yenilen taraflar ile adil olmayan barış antlaşmaları kısa zamanda yapılmasına rağmen Türkiye üzerindeki paylaşım hesaplarının uzun sürmesi barış antlaşması sürecini de uzatmıştır.

10 Ağustos 1920 tarihinde imzalanan ve milli iradeye uygun olmayan sözde Sevr Antlaşması, milli iradenin temsil edildiği kurullarda onay alamadığı gibi Türk milleti tarafından hiçbir zaman kabul görmemiştir. 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması ile Sevr Antlaşmasının geçersizliği bütün taraflara tescil ettirilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu zaman asırlardan beri devam eden birçok sorun ile uğraşmak durumundaydı. Şüphesiz bunlar arasında en önemlisi 11 yıldır kesintisiz savaşan ve büyük çoğunluğu ağır yara almış milletin fertlerinin toparlanmasını sağlayacak adımların atılmasıydı. 17 Şubat-04 Mart 1923 tarihleri arasında gerçekleştirilen İzmir İktisat Kongresi ile tam bağımsızlık anlayışının uygulanacağını emarelerinin görüldüğü, “millî duruş” ortaya konmuştur. 1924 yılında ülkede işgalci unsur kalmamıştır. Ancak bu tarih itibariyle, harap ve dünyanın en yoksul memleketlerinden biri Türkiye’dir. Bu şartlar altında en büyük sıkıntının bayındırlık sorunu olduğundan hareketle öncelik ulaşım sahasına verilir. 1924 tarihinde çıkarılan 449 sayılı kanunla Samsun-Sivas Demiryolu ihaleye verilir. Bu ihalenin özelliği demiryolu yapımına Türk firmaların da dâhil olması ve mezkur hattın ilk 7 km.lik kısmını Mühürdarzade Nuri Bey’in yabancı firmaların verdiği teklifin üçte birine (1/3) almış olması ve konuyla ilgili olarak hatıratında çok para kazandığını açıklamasıdır.(Yalçın,2019:204,205; Dervişoğlu,2007:70-73;Adıgüzel,2006:124,125;Deliorman,1957:15;Yalçın,2009:748).1930 yılında vermiş olduğu demeçlerinde;“Demiryolları bir ülkeyi medeniyet ve refah nurlarıyla aydınlatan kursal bir meşaledir.”(Görüş ve Direktifleri,1984:443). ve “Ekonominin gelişmesi için başlıca gerekli olan; yollar, demiryolları, limanlar, kara ve deniz ulaşım araçları milli

varlığın maddi ve siyasi kan damarlarıdır. Refah ve kuvvet vasıtasıdır."(Görüş ve Direktifleri,1984:443). Bu sözler yalnız söylenmemiş ve bizzat hayata geçirilmiştir. Atatürk döneminde 3.360 kilometreye yakın yol yapılırken, yabancıların elinde olanlar da millileştirilmiştir.). Yapılanlarla söylenenler birbirini desteklemiştir.

Mustafa Kemal Paşa, Türk tarihindeki yükseliş ve düşüşleri tamamen ekonomik sebeplere bağlıyordu.(Özel,2008:293). Kongrenin açılışında Mustafa Kemal Paşa uzun bir konuşma yapmıştır. Açılış konuşmasında; "Siyasi ve askeri zaferler ne kadar büyük olursa olsun, iktisadi zaferlerle taçlandırılmazlarsa elde edilen zaferler sürüp gidemez, az zamanda söner....iktisadi hakimiyetimizin sağlanması, pekiştirilmesi ve genişletilmesi gerekir." (Danilov,1980:5;Ülken,1980:5;Sabır,?:8).ifadesine yer vermiştir. Nutkunda özetle geçmişte yapılanların ve yanlışların bir özetini verdikten sonra heyetten yeni dönemin rotasının çizilmesine yönelik olarak yapacakları katkılara işaret etmiş, yabancı sermayeye karşı olmadıklarını ama yabancı sermayenin de kurallara uyması gereğine değinmiştir. Milli iktisat kavramı üzerinde özellikle durulmuştur. Geçmişte yapılan hatalar ve kapitülasyonların olumsuz sonuçlarından alınan dersler açık bir biçimde ifade edilmiştir. (Hafizoğullar,2001:17-20;Yalçın&Tural,2000:408,409). Özellikle Lozan bahsinde, burada 3-4 yılın değil 300-400 yılın hesaplaşmasının yapıldığı vurgusu ifade edilmiştir.

1913 yılında çıkarılan teşvik-i sanayii kanunu 1927'de yeniden gözden geçirilmiş ve uygulanabilirlik amacıyla istihdama yönelik özel ve devlet sektöründe yeniden hayata geçirilmiş, teşvikler verilmiştir.(Öztürk&Yıldırım,2009:161). Teşvik-i Sanayii Kanunu, 28 Mayıs 1927'den 1942 yılına kadar uygulanmıştır.(Manisalı,1980:20;Özel,2008:296). Bu kanundan 1932'de 1.473, 1939'da 1.144, 1941'de 1.052 firma yararlanmıştır. (Altıparmak,2002:48). Bu dönemde yerli sanayiinin ve yerli girişimcinin sorumluluk alması, ülkenin sanayileşmesi ve harp sanayiinde de dışa bağımlılığın ortadan kalkmasına yönelik bir yaklaşım sergileniyordu. Henüz milli mücadele devam ederken, Kırıkkale bölgesinde harp sanayiine yönelik ilk tesislerin kurulması yanında savaştan kısa süre sonra Ankara, Eskişehir ve Kayseri'de hava harp sanayii ve tekniği alanında yapılan milli ve ortak tesisler bu kapsamdadır.

Atatürk, eski ve gelişmiş ülkelerde demode olduğundan çöp olarak görülen teknolojilerin üstüne bir de para verilerek ülkeye sokulmasına karşıydı. Ulusal Savunmaya dair görüşünü; "Eskimiş teknolojileri değil, en yeni teknolojiyi ülkeye getirmedikimiz, getiremediğimiz sürece, yabancı ülkelere bağımlı olmaktan kurtulamayız..." diyordu.(Tayhani,2001:213;Yalçın,2016:118). Benzeri tespitleri yine dönemin önemli bir girişimcisi olan Nuri DEMİRAĞ da yapmıştır.(Şakir,1947:62;Yalçın,2016:118). Bu sözler onlarca yıl önce sanayiinin bu günkü seviyesinden çok ilkel olduğu bir dönemde tespit edilmiştir. Şüphesiz mali kısıkaçtan kurtulan ve sanayileşme sürecine giren bir ülkenin bir süre sonra artı ürünleri, ülkenin sorunları kökten çözülmeye başlayacaktı. Ne var ki, bunun devam etmesi için birçok hususun yerine getirilmesi ve özellikle kurumsallaşmayı sağlayacak kalıcı yapılara ihtiyaç vardı. Diğer taraftan gerginliklerin arttığı bir dönemde Atatürk'ün milli harp sanayiine ayrı bir ehemmiyet verdiği görülmektedir.

Gazi Mustafa Kemal 1937 yılında; "Endüstrileşmek, en büyük milli davalarımız arasında yer almaktadır. Çalışması ve yaşaması için ekonomik elemanları memleketimizde mevcut olan büyük, küçük her çeşit sanayii kuracağız ve işleteceğiz. En başta vatan müdafaası olmak üzere, mahsullerimizi kıymetlendirmek ve en kısa yoldan, en ileri ve refahlı Türkiye idealine ulaşabilmek için, bu bir zarurettir."(Görüş ve Direktifleri,1983:286). ifadeleri ile 1923'de hedef olarak belirlenen tam bağımsız bir ülke ve güçlü bir harp sanayii için milli imkan ve kabiliyetlerin önemine olan vurgu bir kere daha ifade edilmiştir.

1937'de Türk Hava Harp Sanayiinin kurulmasına yönelik olarak söylenen;"...Bütün uçaklarımızın ve motorlarının memleketimizde yapılması ve hava harp sanayiimizin de bu esasa göre geliştirilmesi gerekir..."(Görüş ve Direktifleri,1983:288). direktifi halen tazeliğini korumaktadır.

1920-1931 yılları arasında büyüme 1938 değerlerine göre yıllık büyüme ortalaması %9.6 olmuştur. 1929 büyüme oranı %16.1 olmuştur. 1930'da kurulan Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti, TBMM ve Hükümet üyelerinden oluşmuştur. İsrafin önlenmesi, yerli malın kullanılmasının teşviki ve iç üretimi artırma hedeflenmiştir.(Manisalı,1980:11-13). 1932 yılında Birinci Kalkınma Planı hazırlanır. 17 Nisan 1934'de uygulamaya alınan planın,

1934-1939 arasında uygulanması planlanır. (Altıparmak,2002:41;Yalçın&Avcı,2002:326,327). Birinci Kalkınma Planı ile dokuma, maden, selüloz, seramik ve kimya sanayii alanında 16 fabrika kurulur. Mevcut olan hammaddelerin fabrikası kurulur. İthalatın % 50'si bu ürünlerden oluşmaktadır. Uygulamayla 100 milyon liralık yatırım yapılır. Bu yatırımların %36 dokuma, %23 demir sektörüne yapılmıştır. Faaliyete geçmesiyle ithalatın %43'ünü oluşturan 75 milyon lira gelir elde edilir, demiryolu, su elektrik, telefon, rıhtım gibi 20 kadar yabancı şirket millileştirilmiştir.(Mumcu&Çubukçu,1987:252,253).

1937 yılı Birinci Kalkınma Planının beklenen tarihten önce amaca ulaştığı ve yeni kalkınma planının iki yıl önceden uygulamaya konulmasına karar verildiği dönem, milli sanayii ve yerli üretimi geliştirme bakımından verimli yıllardır. İkinci Kalkınma Planı,1937 yılında planlanır. 112 milyon TL. yatırım ve 100 civarında yeni fabrika kurulmasını kapsamaktadır. Planın uygulanacağı alanlar; madencilik, kömür, elektrik santralleri, yakıt sanayii ve ticareti, toprak, gıda, makine, kimya sanayii ve deniz ulaşımı alanları olarak belirlenmiştir.

Batı ülkeleri gelişmişliklerini AR-GE'ye ve bilime verdiği değere borçludurlar. Şüphesiz yüzyıllarca süren cadı avı ve rövanş almaya dönüşen kardeş ve mezhep kavgalarından sonra, insanı merkeze alan Aydınlanma çağı, Batı dünyasının başarı hikâyesinde önemlidir. İlerlemenin gerekçelerini anlamak için bu konu üzerinde durulması gereken bir konudur. Doğu dünyasının geri kalmışlığında bilgiyi üretime dönüştürme gücünü kaybetmesi önemli bir sebeptir. Osmanlı İmparatorluğu 300 yıla yaklaşan duraklama dönemi ve tasfiye sürecinde kontrolünde tuttuğu büyük siyasi ve coğrafi alanın geleceğini de etkilemiştir. 20. yüzyılın başından itibaren enerjinin öneminin artmasının da bir olarak Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılma süreci tamamlanmış, oluşan siyasi boşluk henüz devam etmektedir.

4. Dünyada Savaş Hazırlıkları ve Politik Gelişmeler

1919 Paris düzeni ile 20. yüzyılın kurulduğu kabul edilmekle birlikte bu kuruluşun sağlam temeller üzerine inşa edilemediği kısa sürede ortaya çıkmıştı. İtalyanlar, Yunanların kendilerine tercih edilmesi sebebiyle savaşın sonuçlarından büyük çıkarlar elde edememişlerdi. Yenilen ülkelerde büyük bir kargaşa ve ekonomik buhran baş göstermiş olduğundan birçok iç ve uluslararası sorun dünyanın gündemini meşgul etmekteydi. Amerika Birleşik Devletleri yeniden kendi kıtasına çekilirken, İngiltere ve Fransa kendi çıkarlarına göre dünyanın önemli bir bölgesini emperyalist sistemin içine almak istemekteydiler. Bu şartlar altında barış şartlarının sürmeyeceği kısa zamanda ortaya çıkan ve aşağıda belirtilen dönemler ile yeni bir savaşın kapısını aralamış bulunuyordu. Bu dönemde savaş arası olarak görülen 1919-1945 yılları arasında dört önemli kriz sürecinde savaş arası dönem şekillenmiştir. Bunlar(Zaif,2016:85-89);

- a. 1919-1925 İstekler Safhası,
- b. 1925-1930 İşbirliği Safhası,
- c. 1930-1935 Gerginlik Safhası,
- d. 1935-1939 Çatışma Safhasıdır.

Yukarıda bahsedilen dört temel safhada devletler İkinci Dünya Savaşı'nın hazırlığını yapmışlar ve özellikle 1919 Paris düzeni ile inşa edilen yenedünya düzeninden rahatsız olan revizyonistler¹⁰ kendilerine dayatılan ve adil olmayan duruma karşı tepki geliştirmeye başlamışlardır. 1932 yılında Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün, Amerikalı General Mac Arthur ile yapmış olduğu görüşmede yakın geleceğe dair oldukça önemli tespitler yer almaktadır. Atatürk, misafir generale İtalya'nın hayalleri ve gerçek gücünün uyumsuzluğunu, Almanya'nın sıkışmış halinin sürdürülemeyeceğini ve yine Sovyetler Birliğinin bu harpten galip çıkacağına dair tespitlerini açık olarak izah etmiştir.(Söylev ve Demeçleri,2006:487). Türkiye bu dönemde barışçıl bir politika izlemiş ve Türkiye'nin dış politikasında; "Yurtta

¹⁰ Revizyonist Devletler: Birinci Dünya Savaşı sonunda yenik düşen ve dikte ettirilen antlaşmaları imzalayan ama bu durumun değişmesini isteyen devletler olarak tanımlanmaktadır. Türkiye de yeniden tarafta olmasına rağmen Milli Mücadele ile eşit ve egemen bir devlet olduğundan bu gruba dahil değildir. (O.Y.).

Sulh, Cihanda Sulh" politikası dikkate alınacak bir duruşu ifade etmiştir. Balkan ve Sadabad Paktları ile Montrö Boğazlar Sözleşmesi bu politikanın ekseninde oluşmuştur.

Türkiye, birçok bakımdan oldukça önemli olan bir bölgede bulunmasının dezavantajlarını yaşadığı bir dönemde, barışçıl uygulamaları ve ülkeler arasındaki çatışmalardan uzak kalmıştır. Bu yaklaşımında gösterdiği samimiyet ve uygulamaları ile güçlü ülkeler nezdinde güven duyulan bir müttefik adayı olmuştur. Bu dönemde Hatay sorunu ve Boğazlar Komisyonu da Türkiye'nin lehine olacak şekilde çözüme kavuşturulmuştur. Ancak birçok ülke emperyal bir düşünce ile işgal hareketlerine girişmiş ve genel bir hoşnutsuzluk oluşmuştur. İtalya'nın, Habeşistan ve Arnavutluk'u işgali, Japonya'nın Mançurya ve Çin'e yönelik işgal eylemleri, Almanya'nın Çekoslovakya, Avusturya ve Südat bölgelerini işgali bu kapsamda meydana gelen gelişmelerdi.(Armaoğlu,2010:287-347).

5. İkinci Dünya Savaşının Çıkması ve Türkiye'nin Pozisyonu

İkinci Dünya Savaşı, 01 Eylül 1945 tarihinde Almanya'nın Polonya'ya saldırısı ile başlamıştır. Bu tarihe kadar Almanya'ya karşı yatıştırma politikası izleyen İngiltere, Almanya'nın durdurulmasının barışçıl politikalar ile mümkün olmadığını anlaması ve Fransa için Almanya'nın oluşturduğu büyük tehdit her iki devletin Almanya'ya savaş açmasıyla sonuçlanmıştır.

Almanya kısa sürede Polonya'ya karşı büyük bir başarı kazanarak iki haftada işgali tamamlamış ve Sovyetler Birliği ile anlaşmış olduğundan Polonya'nın bir kısmı da bu ülke tarafından işgale uğramıştır. Almanya'nın burada uygulamış olduğu Blitzkrieg (Yıldırım) Savaş uygulaması sürat ve konsantrasyona dayanıyordu. İngiltere ve Fransa, Rusya'ya da savaş açma düşüncesinde olmakla birlikte Almanya-Rusya ittifakının pekişmemesi için bundan vazgeçtiler.(Armaoğlu,2010:443-445).

Kısa zamanda Sovyetler Birliği zorlayıcı uygulamalar ile Estonya, Letonya, Litvanya'yı kontrolüne alır. Aynı akıbetin kendi başına gelmekte olduğunu anlayan Finlandiya hükümeti, Almanya ile işbirliği yapmak istemişse de Almanya bu birlikteliğe

yanaşmadı ve Sovyetlerin politikaları konusunda bilgisi olmadığını söylemekle yetindi. Yine Amerika ile yaptığı görüşmede de iki ülke arasındaki anlaşmazlıklara karşı aracı olmasının Sovyet tehdidini artırabileceği cevabını verdi. Bu gelişmeler karşısında Finler ülkelerini bir işgale karşı korumak için savunma yapmaya karar verdiler. Kızılordu'nun Finlandiya karşısında iki ay süren başarısız taarruzu bütün dünyada büyük bir ilgi ile izlenirken, Hitler'in nezdinde Sovyetlerin Almanya tarafından işgali fikri oluşmaya başladı. (Armaoğlu,2010:445-451).

Almanya, Polonya'nın işgalinden sonra Avrupa'da işgaline hız verdi ve 1940 yılı ortalarında Danimarka, Norveç, Belçika ve Hollanda'yı işgal etti. Takiben Fransa işgaline giriştiğinde İngiltere sıradaki ülke olarak görülüyordu. İngiltere'de kısa süre önce uzun süredir Almanya'nın saldırganlıklarına karşı "Yatıştırma Politikası" uygulayan Chamberlain Hükümeti, Danimarka ve Norveç işgali sonrası düşmüştü. İngiltere'de 11 Mayıs 1940 tarihinde Winston Churchill yeni hükümeti kurmuştur.

Fransa'nın iki savaş arasında büyük yatırımlar yaparak kurduğu Savunma Hattı olan Magino Hattı'nın Alman birlikleri tarafından aşılması oldukça kolay olmuştu. Ardenler bölgesinden işgale uğrayan ülkenin direnmesi 10 Mayıs'ta başlayan taarruz karşısında 14 Haziran 1940 tarihine kadar sürmüştür. Almanlar; 140 tümen, 3000 tank ve yüzlerce uçak ile beklenenden kısa bir zamanda Paris'e girmişlerdir. Fransa'da Başbakan Reynaud istifa etmiş, General Petain yeni hükümeti kurmuştur. Fransa'nın kuzey yarısı ve Atlantik kıyıları Almanya'nın işgaline bırakılırken, diğer kısımları antlaşmayı imzalayan Vich Hükümetine bırakılmıştır.(Zaif,2009:101-108). Ancak bu durumu kabullenmeyen milliyetçiler De Gaulle liderliğinde işgali tanımayacaktır. Almanya için bundan sonra en büyük hedef İngiltere olmuş ve burasının ancak havadan sükût ettirilebileceği öngörüldüğünden hava harekâtı başlatılmıştır.

Muhtemel bir Alman-İngiliz harekâtına İngiltere oldukça hazırlıklıydı. Askeri hazırlığın yanında halkın da psikolojik olarak hazır bulunuşluğuna büyük önem verilmiştir. Hatta bu süreçte dinsel bir motif de kullanılmış ve Churchill 18 Haziran 1940 tarihinde henüz Fransa'nın teslim olmasından bir hafta önce verdiği demeçte; "...Ben şimdi İngiltere Meydan Muharebesinin başlamasını bekliyorum. Hıristiyan medeniyetinin geleceği bu muharebenin

sonucuna bağlıdır. Biz Britanyalıların varlığı ve Dünya İmparatorluğumuzun devlet bünyesinin geleceği yine buna bağlıdır." demiştir. (Zaif, 2016:117). Savaşta havacıların aldığı yüksek sorumluluk ve başarılı savunma görevi sonrasında Churchill, "Hiçbir ulus, bu kadar küçük bir topluluğa bu kadar şükran duymamıştır." diyecektir. (Batur, 2019:110). Şüphesiz İngiltere'nin teknolojik üstünlüğü ve inovatif farkındalığı yanında Kraliyet Hava Kuvvetlerinin; teknoloji, teşkilat, özgün yapılanma, bağımsız sevk ve idare ile personelin moral ve motivasyonunu etkileyen harp prensiplerine yönelik birçok üstün tarafı bulunuyordu. Yüzyıl önce Napolyon döneminde yaşanan Koalisyon Savaşlarında da İngiltere, Avrupa'nın teslim olmasına rağmen uyguladığı yöntem ve politikaları ile savaşın sonucunu kendi lehine çevirmişti. Radar ve dost-düşman uçak tanıma (IFF) geliştirilmiş olması ise teknik ve inovatif bir uygulama olarak Almanların harekâtına karşı önemli bir ayırt edici üstünlüktü. Londra 29/30 Aralık 1940 tarihinde bombalanmış ve kullanılan yangın bombaları sonucunda 1.500 yerde yangın çıkmıştır. Londra'ya yönelik hava taarruzları 1944 başlarına kadar devam etmiş, 20 Nisan 1944 tarihinde ışıkları karartma tedbirlerine son verilmiştir. Bu tarihe kadar hava taarruzları ile 80.507 kişi hayatını kaybetmiştir. (Kaymaklı, 2005:57-61,308).

İngilizlerin elinde farkındalık oluşturacak radarlar ve düşman tanıma sistemleri ile psikolojik harekâta uygun yönlendirilmiş ve harbe hazır bir halk kitlesi bulunuyordu. Nihai hedef olarak görüldüğünün farkında olan İngiltere'ye Adolf Hitler, 16 Temmuz 1940 tarihinde "Deniz Aslanı" harekâtı ile işgal harekâtını başlatır. Deniz ve karadan ulaşma imkânı olmadığından harekât hava gücü marifetiyle yapılabilecekti. Bu maksada uygun başlayan Almanya-İngiltere Hava Harekâtı dört safhada gerçekleşir. İlk safhası olan 8-18 Ağustos 1940 tarihleri arasında İngiltere'nin hava savunma sistemlerine yönelik meydanların ve av uçaklarının imhası için uygulanmıştır. Alman hava unsurları bu aşamada iki grup uçağı harekâta hazırlamış, ilk grup İngiliz av önleme uçakları ile hava-hava muharebesi yaparken, harekât sonrası üslerine dönen İngiliz uçaklarının havada etkinliğinin azaldığı ölü zamanda ikinci dalga Alman uçakları meydanları ve limanları bombalamaya çıkmıştır. Ancak harekât planlandığı şekilde sürdürülememiş, zamanla donanma, limanlar, deniz nakliyatı ve sanayii tesisleri gibi diğer hedeflere yöneldiğinden başarı elde edilememiş ve bu harekât esnasında

yetersiz kaldığı görülen J-88'ler envanter dışına alınmıştır.(Zaif,2009:112-116;Batur,2019:154-159; Hava Gücünün Kullanılması,?:80-82).

Almanya'nın İngiltere'ye yönelik hava harekâtın ikinci safhası 19 Ağustos-6 Eylül 1940 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Bu safhada bombardıman uçaklarının verdiği zayıflar dikkate alınarak himayelerine av uçakları verilmiştir. Almanlar bu safhada 35 büyük akın düzenlemişler 219 İngiliz uçak kaybına karşı 562 uçak kaybetmişlerdir. (Zaif,2009:112-116; Hava Gücünün Kullanılması,?:80-82).

Almanların 3'üncü safha hava harekâtı 7 Eylül-5 Ekim 1940 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Bu safha birinci ve ikinci safhada uyguladıkları yöntemi beraber uygulamışlardır. Av uçakları bombardıman uçaklarından 2-15 dakika evvel kalkarak İngiliz hava unsurları ile hava-hava muharebesine giriştiği esnada bombardıman uçaklarının belirlenen hedeflere av uçakları himayesinde mukabil hava harekâtı icra etmesi planlanmıştır. Bu safhada Londra, yoğun olarak bombalanmış ve bu bombardımanda sayıları yüzlerle ifade edilen uçak grupları katılmıştır. 15 Eylül 1940 tarihinde sayısı 200 civarında olan Messerschimit, Junkers ve Dornier uçakları İngiliz sahillerini, Ramsgate ve çevresini bombardıman etmişler, bu gruba karşı İngilizler Spitfire ve Hurricane uçakları ile önleme yapmışlardır. Almanlar öğleden sonra da 250 uçakla yeniden taarruz etmişlerdir. Harekâtın bu safhasına kadar Almanlar 3.225 uçak İngilizler ise 616 uçak kaybetmiştir.(Zaif,2009:112-116; Hava Gücünün Kullanılması,?:80-82).

İlk üç safhadan beklediği sonucu alamayan Alman Hava Kuvvetleri dördüncü safha olarak tanımlanan ve 06 Ekim-30 Kasım 1940 tarihlerini kapsayan son safhada ise gece taarruzlarına yönelmişlerdir. Yoğun olarak uygulanan bu taarruzlardan da İngiltere'nin teslimi sağlanamamış ve harekâtın son günlerinde ferdi hava taarruzlarına kadar düşen bir sınırlama olmuş ve harekât etkinliği düşmüştür.(Zaif,2009:112-116;Hava Gücünün Kullanılması,?:80-82). Bu zaman zarfında İngiltere'de eğitim gören bir Türk pilot da eğitim uçuşu esnasında bir Alman savaş uçağının saldırısına uğrayarak şehit olmuştur. (Zaif,2009:117-126; Hava Gücünün Kullanılması,?:80-82). Ne var ki, bağımsız bir hava gücünün varlığı Almanlara karşı önemli bir kazanım olmuş ve savaşın sonucuna tesir etmiştir. Harekât süresince Almanlar 1636 uçak kaybederken, İngiliz kayıpları 915 uçak

olmuştur. Alman hava gücünün harekât öncesi burası için planladığı uçak sayısı 2500 civarındaydı. (Hava Gücünün Kullanılması,?:89-91). Müttefikler sürekli hava saldırıları ile Alman ve Japon hava güçlerini yorup yıpratmak ve çok sayıda uçak kullanarak hava üstünlüğünü kazanma stratejisi uygulamışlardır.(Friedman,2015:107). İngiltere harekâtının, başarısızlığı Almanya için önemli bir sorundu. 1934 yılında başlayan yeni dönemle birlikte girdiği her ülkeyi siyasi ya da askeri baskı ile baskısı ve kontrolüne alan Almanya, ilk defa olarak istediğini bu seferde elde edememiştir. Ancak sürat ve konsantrasyon prensibi ile gerçekleştirilen askeri harekâtın yönü bu harekâttan sonra Sovyetler Birliğine yönelmiştir.

Almanya'nın İngiltere harekâtı sonrasında Balkan ülkelerine yönelik işgaller gerçekleşir. Almanya, İngiltere Hava Muharebelerinden istediği sonucu alamayınca Balkanlara ve takiben Rusya'ya karşı harekât başlatmıştır. Balkan Harekâtı ile Türkiye'ye sınır komşusu olmuş ve bu gelişme Türkiye tarafından endişe verici bir durum olarak görülmüştü. Türkiye bu endişelerinde haksız sayılmazdı. Zira daha evvel Türkiye'de TSK'da eğitim maksadıyla görev almış General Ritter von Mittelberger tarafından Alman Genelkurmayına bir brifing verilmiştir. Bu brifingte, "Eğer Türkler büyük bir ruhsal çöküntüye uğramazlarsa, çok sert bir direnişle karşılaşmamız doğaldır." tespitinde bulunmuştur. Bu dönemde Türkiye'nin işgal planından haberi olmuştur. Alınan istihbarat SSCB Ankara Büyükelçisi Trientiev tarafından Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu'na bildirilmiştir. Hitler, Rusya'ya taarruz planı kararı aldığından Genelkurmay Başkanı Halder'e; "Türkiye'ye saldırırsak, Rusya'ya karşı olanaklarımızı kaybederiz. ... Rusya'yı ezdikten sonra Türkiye'ye saldıracağız." dediği Halder'in hatıratında yer almıştır.(Kaymaklı,2005:130,146,147). Hitler, 18 Haziran 1941 tarihinde Türkiye ile saldırmazlık antlaşması imzalayıp bir diğer hedefi olan Sovyetler Birliğine karşı 22 Haziran 1941 tarihinde Barbarossa Harekâtını başlatmıştır.(Hergüner,2014:50-54). Türkiye-Almanya ikili görüşmeleri sonunda 10 yıl geçerli olacak Türk-Alman Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşması, 18 Haziran 1941'de imzalanmıştır. Alman Büyükelçisi Von Papan'i¹¹ uzun süre oyalamaya muvaffak olan Türk diplomasisi, Alman tehlikesi Balkanlar'a gelince Almanya ile dostluk ve saldırmazlık anlaşması imzalamak durumunda kalmıştır.

¹¹ Birinci Dünya Savaşı yıllarında Filistin Cephesi'nde görevli Osmanlı ordusu emrinde Alman Kurmay Subaydır.

(Çalık, <https://www.tarihtarih.com:28.12.2018>). Bu gelişme Alman-Sovyet işbirliğinin gerekliliğinin savunan Alman Askeri Stratejist Haushofer'in öngörüsünün tam zıddı bir durumdur. Türkiye ile yapılan antlaşma ise Türk-Alman ilişkilerinin tarihi seyrine uygun bir durumdur ve Birinci Dünya Savaşı yıllarında oluşan müttefiklik de iki ülkenin karşı karşıya gelmemesine katkı sağlamıştır.

Pearl Harbour baskını sonrası durum değişmiş ve Japonya'nın Almanya yanında savaşa katılmasının Türkiye üzerindeki etkisini değerlendiren Amerika, Türkiye'ye yönelik kısıtlamaları kaldırmıştır.(Oran,2001:447;Yavuz,1998:162-162;Yalçın&Şahin,2018:187-189). Bu tarihten sonra savaşın seyri Türkiye'nin uzağında devam etse de Türkiye bakımından risk Stalin'in ölümüne kadar sürmüştür. Çevrede yer alan taraf ülkeler ve farklı ittifaklar arasında kalmıştır. Ancak bütün tazyiklere ve tahrik edici saldırılara rağmen Türkiye, savaşa girmemekte direnmiş ve bu politikasında başarılı olmuştur. Taraflar 1942 yılından itibaren yapılan hemen bütün konferanslarda, Türkiye'nin savaşa dâhil olması konusunda uzlaşmışlardır.(Armaoğlu, 2010:475-492). Türkiye ise bu ısrar ve uzlaşılara karşı kendi tezlerini askeri teçhizat alanındaki yetersizlikleri ile dengelemeye çalışmış, eksiklerin giderilmesi konusunda oldukça büyük yekün tutan istekler öne sürmüştür.

Türkiye üzerinde baskıların yoğunlaştığı en önemli olay basında geniş şekilde yer bulan Adana Görüşmesidir. Adana Görüşmeleri'nin yapıldığı 1943 yılının ilk aylarında İngiliz basını Türkiye lehinde yazılar yazarken, görüşmelerin çıkmaza girmesi ve uzaması sonrasında Türkiye suçlanmaya başlanmıştır. İngiltere'nin bütün gayretlerine rağmen savaşın en yoğun zamanlarında Türkiye müttefikler safında sıcak çatışmanın taraftarı olmamıştır. Türkiye harbin sonuna doğru müttefiklerin isteklerine uymuş, yenedünya düzeninde yerini almak için gerekli adımları atmıştır. 2 Ağustos 1944'de Almanya ve 3 Ocak'ta Japonya ile ilişkiler kesilmiştir.(Ayın Tarihi,1944:66-92;Yalçın&Avcı,2002:459;Yalçın,2011a:459). Bilahare, Türkiye tarafından 23 Şubat 1945 tarihinde Almanya ve Japonya'ya karşı savaş ilan edilmiştir.(Ayın Tarihi,1945:35-66;Yalçın&Avcı,2002:549). Savaşın bitmesine kadar müttefiklerin Türkiye'den zaman zaman bazı talepleri olmuştur.

6. Türkiye'nin Savaş Sonrası Karşılaştığı Güçlükler

Savaş bitmesine rağmen etkileri uzun yıllar devam etmiştir. Örneğin savaşın devam ettiği zamanlarda olduğu gibi savaş sonunda da insanların beslenmeleri her tarafa yetersizdi. Almanya'da insanların avurtları çıkmış ve açlıkla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Arşiv belgelerine göre Türkiye de dünyada en az kalori alan ülkelerinden biri durumundadır.(CDAB, Fon:030.01,Yer:60.373.3:3). Türkiye bu dönemde Batı ile dostane ilişkilerini geliştirmiş, “Yeni Dünya Düzeni”nde yer almaya oldukça istekli davranmak zorunda kalmıştır. Ancak ülkenin mali sıkıntılarının giderilmesi, üretimin artırılması, sektörler arasında ahengin sağlanması için dış kredi veya hibe alınması yönünde siyasal eğilim güç kazanmıştır. Türkiye, tarım ülkesi olmasına rağmen 1948 yılında yaşanan kıtlık nedeniyle 30.000 ton buğday ithali yapmak zorunda kalmıştır. 19 Mart 1945 tarihinde SSCB Dışişleri Bakanı Molotov, Sovyet Hükûmeti'nin iki ülke arasında 17 Aralık 1925 tarihli Türk-Sovyet Dostluk ve Saldırmazlık Anlaşmasını 07 Kasım 1935 tarihli protokol hükümlerine uygun olarak II Dünya Savaşı'nda meydana gelen “*derin değişiklikler*”den dolayı yeni şartlara uymadığını bildirmiştir. Bu nedenle ciddi değişikliklere ihtiyaç duyulduğundan feshetme arzusunu Türkiye'nin, Moskova Büyükelçisi Selim Sarper'e bildirmiştir.(Çomak,1998:459;Gönlübol,1996:185;Gencer&Özel,2006:248;Saray,2000:71). Sovyetler 07 Haziran 1945 tarihli 2. notasında mevcut sorunları; Kars, Ardahan ve Artvin'in Sovyet Rusya'ya bırakılması, Türk Boğazlarından SSCB'ye üsler verilmesi, Türkiye'nin Avrupa sınırlarında yani Trakya'da Bulgaristan ve Yunanistan lehine düzenlemeler yapılması, 1936 tarihli Montreux Boğazlar Sözleşmesi'nin tadili ve ilgili devletlerin katılacağı bir konferansın tespiti olarak tanımlanmıştır.(Uslu,2000:18,19;Uçarol,1999:559; Dışişleri Bakanlığı,1973:250-270;Armaoğlu,2010:414,415;Yalçın,2013:924,925).

Churchill, Potsdam Konferansı'nda önceki açıklamalarına rağmen Türkiye lehinde taraf olmuş ve Türk Boğazları Meselesi'nin yalnız SSCB ile Türkiye arasında bir mesele olmadığını dile getirmiştir. Truman da Churchill'e destek olmuştur. Oysa daha önce Truman, SSCB'nin toprak talebini iki devlet arasındaki bir mesele olarak gördüğünü beyan etmiştir. (Çomak,1998:462,463). Kazım Karabekir Paşa 20 Aralık 1945'te TBMM'de yaptığı konuşmasında;”*Kars Yaylasına hâkim olmak demek Anadolu'yu istila etmek için pusuya*

yatmak demektir. Keza Kars Yaylasına hâkimiyet, Dicle ve Fırat boyunca Akdeniz ve Basra Körfezine inen yolların tepesine hâkim olmak demektir. Kars Yaylası, oralara inecek olan büyük seli tutacak olan biricik settir. Oraya el saldırtmayız. Fakat şunu da bilmelidirler ki, Kars Yaylası millî belkemiğimizdir. Kırdırırsak yine mahv oluruz. Eğer Ruslar yer istemekte ısrar ederse, hiç şüphe yok ki dövüşeceğiz” demiştir. (Saray, 2000:73; Yalçın, 2013:925; Yalçın, 2008:160; Yalçın, 2019:244). SSCB'nin istekleri içeride millî birlik ve beraberliğin daha çok pekişmesine vesile olmuştur. Sovyetler Birliğinin ısrar ve tehdit olma vasfı 1953 yılında Stalin'in aniden ölümüne kadar devam etmiştir. Türkiye bu süreçte, Kore Savaşı'na katılmış, NATO üyesi olmuş, Batı ülkeleri ile işbirliğini geliştirmiş ve Amerika Birleşik Devletleri ile birçok alanda önemli antlaşmalar ve işbirliği yapmıştır.

7. Savaş Sürecinde Türkiye'nin Harp Endüstrisini Geliştirememesi

Osmanlı İmparatorluğunun varisi olarak kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, kısa zaman içinde asırlardır süren kangren olmuş temel problemlere çözüm getirmek niyetindeydi. Bu amaçla devletin yeniden kurum ve kuruluşları ile ayağa kaldırıldığı 1920'li yıllarda sanayileşmeye büyük önem veriliyordu. Atatürk, bir ülkenin kalkınması ve gelişmesi için ekonomik olarak yeterli olmasının gerekli olduğuna inanıyordu. Bunun sağlanabilmesi için zamanın gereklerine göre tedbirlerin alınması için çaba harcıyordu.

Türkiye'nin uzun asırlardır sürekli savaş halinde olması ve barışın uzun süreli neredeyse hiç gerçekleşmemesi toplumun her kesiminde büyük kayıplara neden olmuştu. Bu dönem; kültürel, ekonomik, sanat, eğitim, ticari, diplomasi, sanayii, inovasyon başta olmak üzere hemen her alanda sorunların büyümesine neden olmuştur. Asırlar içinde yaşanan mahrumiyetler nedeniyle eğitim seviyesi oldukça sorunluydu. Mesela okuma-yazma oranı %7'ydi. Evlerin %97'sinde tuvalet ve benzeri kolaylıklar bulunmuyordu. (Apuhan, 2007:27; Tokgöz, 2001:13; Yalçın, 2011b:1042). Kişi başına düşen milli gelir 44 ABD Dolarıydı. Türkiye'nin gelişmişlik seviyesi, ekonomik alanda geçmiş üç asra göre çok daha kötü bir haldeydi. Ülkenin her taraftan işgal edildiği ve ekonomik sıkıntının tarif edilmez bir seviyede olduğu bir zamanda, yeniden savaşa girilmesi ve milletin tekrar ayağa kalkmasını beklemek pek çok insan ve işgalciler bakımından oldukça zor bir

ihtimaldi. Ümitlerin kırıldığı bir zamanda iç ve dış güçlerin işbirliğine, içeride mandaya ümit bağlamış, dış ülkelerin emellerine bilerek veya gafletle hizmet edenlere rağmen Türk Ordusunun mensupları dirençlerini kaybetmemiştir. Milletle birlikte hareket eden ordu kurtuluş için ümit kaynağı olmuştur. 1920'lerin şartlarında yukarıda belirtilen koşullara sahip bir ülkeden düzenli ordu kurmasını beklemek imkânsız başarmaktı. Ancak bunun başarılmasında, Türk ordusunun binlerce yıla dayanan köklü geleneklerinin katkısının önemli olduğu da bilinmelidir. Üstelik Osmanlı borçları 500.000.000 İngiliz sterlini olmasına rağmen milli gelir 15.000.000 İngiliz sterlini ancak bulmaktaydı. Bu sebeple pek çok aydın manda fikrine sıcak bakmıştır.(Yalçın,2011b:1042).Bu şartlar altında milli mücadele veren bir ülkenin sanayileşmiş ülkeler ile eşit seviyeye gelebilmesi için uzun bir zamana yatırımlara ihtiyaç bulunuyordu. Oysa son yıllarda devam eden kesintisiz savaşlar ülkenin demografik unsurlarını da ciddi olarak etkilemiş ve insan unsuru zayıflamış bulunuyordu.

Türkiye Cumhuriyeti ilk yıllarından itibaren hemen her alanda bir kalkınma seferberliği başlatmıştı. Doğal olarak içeride sanayinin gelişebilmesi için dış dünya ile yoğun bir etkileşim gerekiyordu. Kurulmakta olan sanayinin teknolojisinin ve kaynaklarının sağlanması, eğitiminin alınması ve döngünün sağlanabilmesi için içerideki ürünleri ihracatının yapılabilmesi ile mümkündü.

İkinci Dünya Savaşı ile birlikte dünyanın endüstriyel olarak en gelişmiş ülkeleri savaşın tarafı olmuşlardı. Türkiye, kurmakta olduğu başta harp sanayi olmak üzere sanayisinin ihtiyaç duyduğu mamul ürünleri temin etmekte ciddi güçlükler çekmeye başlamıştır. İhracat yapan ülkeler öncelikle kendi ihtiyaçlarını karşılamak zorundaydılar. Diğer taraftan birbiri ile savaşan ülkelere barış şartlarında olduğu gibi ticari faaliyet yapmak da mümkün değildi. Bu yıllarda, birçok lisans altında farklı ülkelerin uçağını üreten, Kayseri Tayyare Fabrikası üretimini sonlandırmış ve onarım merkezi haline getirilmiştir. Ancak kısa zaman içinde envantere yer alan uçakların demode olması ve yeni uçaklara ihtiyaç duyulması ile bunun nasıl sağlanacağı gündeme gelmiştir.

Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu silah ve teçhizatlar bakımından karşılaştığı güçlükleri anlayabilmek için o dönemde yaşanan bir olay oldukça anlamlıdır. Almanya, ayda 800 uçak

üretme kapasitesine sahipken savaş yıllarında bu 3.000 rakamına yükselmiştir. Bu dönemde Türkiye'nin istediği 72 adetten oluşan bir uçak tipinin aylarca müzakeresinin yapıldığı dikkate alındığında üreten ülkeler uçağa stratejik olarak bakmakta ve muhtemel risk gördükleri tarafa uçak vermemeye çalışmaktadırlar.(Kaymaklı,2005:220). ABD, Japonya, SSCB, İngiltere, Fransa gibi ülkeler 6 yıl süren savaş boyunca bir milyon civarında,(Overy,1996:331;Batur,2019:117). uçak üretmeyi başarmışlardır. Türkiye'nin, mevcut ihtiyaçlarını karşılamakta güçlük çekerken savaş öncesi büyük şartlarla kurmaya muvaffak olduğu askeri fabrikalar ve diğer harp endüstrisini hızla gelişen şartlara uygun modifiye etme imkânı bulunmuyordu.

Türkiye, savaş şartlarında Türk Hava Kurumu marifetiyle yaklaşık 5 yıllık yoğun bir çaba sarf ederek uçak ve uçak motor fabrikaları ve Ankara Rüzgar Tünelini hayata geçirmiştir. Burada Polonyalı mühendisleri istihdam etmiştir. Ne var ki yukarıda bahsedilen gelişmeler ve idari sebeplerle başarılı sonuçlar almak mümkün olmamıştır. Savaş sonrasında ise yenedünya düzeni birçok yatırıma olumsuz tesir etmiştir. Savaş için üretilen ama atıl duruma düşen 13 milyar dolarlık harp silah ve malzemelerinin ihtiyaç duyulan ülkelere tahsisi yeni bir sektörün de güçlenerek ekonomide önemli bir faktör olmasına neden olmuştur. Türkiye, uzun yıllardır silâh altında tuttuğu iki milyona yakın üreten kesim sebebiyle üretim gücünü kaybetmiş bulunuyordu. Halkın ağır ekonomik şartlardan toparlanması ve çok partili hayata geçişle birlikte oluşan farklı siyasal eğilimler aynı zamanda yeni bir dönemin habercisi olmuştur. Kurulan ve artık teknolojik olarak da ciddi modernizasyona ihtiyaç duyulan devlete ait harp endüstrisi bir süre önemini kaybederken, özel sektörde yer alan Nuri DEMİR AĞ, Şakir Zümre gibi yatırımcılar da bu süreçten etkilenmişler ve yatırımları kademeli olarak sıfırlanmıştır.

Sonuç

20. Yüzyıl insanlık tarihinde bıraktığı izler bakımından önemli bir zaman dilimini kapsar. Bu çağda büyük savaşlar yaşandı ve Dünya Savaşları olarak sıralandılar. Kapitalizm ve liberalizm yapısal olarak küresel boyutta güçlenirken, Sosyalizm de ilk defa siyasal olarak iktidar oldu. Bu yüzyılda İmparatorluklar tasfiye edildi ve yerlerine küçük çaplı onlarca

devlet milli esasa göre kuruldu. Bir fikir veya siyasal akım, toplumların sorunlarına çözüm getiriyorsa buna kayıtsız kalan sistem ve recimlerin er geç yeni fikir akımlarının etkisine yenik düşecekleri ortaya çıkmıştır. Değişime direnen taraflar her zaman kaybetmek zorunda kalmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu yerini Türkiye Cumhuriyeti'ne bırakmakla birlikte aynı topraklar üzerinde kurulan birçok devlet, yüzyılın önemli bir kaynağı ve ekonomik gücü olan petrol ile önemli kazançlar elde ettiler. Ne var ki bu kaynakların egemenliğinin ancak büyük devletlerde olacağını öğrendiklerinde yapabilecekleri çok fazla alternatifleri bulunmuyordu.

Türkiye Cumhuriyeti, Birinci Dünya Savaşı'nın sonuçlarına meydan okuyarak kurulan ve milli iradenin egemen olduğu bir devlet olarak sömürülen milletlere model olmuştur. Yine uzun yüzyıllardır yaşanan köklü sorunların önemli bir kısmı çözülmüş olmakla birlikte sanayileşme konusunda ve teknolojiye istenilen başarı birçok önemli projeye rağmen henüz mümkün olmamıştır. Diğer taraftan ilk defa uzun yıllardır Türkiye'nin savaş dışında kalması, demografik olarak kaybettiği gücü toparlama dönemi olması bakımından önemli bir dönem olmuştur.

Türkiye, bütün kurum ve kuruluşları ile modern dünyaya örnek bir ülke olarak kurulurken, köklerinden getirdiği değerlerine de sadık kalmıştır. Bu dönemde içinde bulunduğu stratejik konumu sebebiyle her zaman harbe hazır büyük bir orduyu hazır etme iradesini göstermiş ve bu alana yönelik büyük harcamaları yapmak zorunda kalmıştır. AR-GE alanında kısıtlı kalan kaynaklar ve endüstri devrimini yaşayan ülkelerin imkânları ile mukayese edildiğinde yetersizlikler sebebiyle istenilen sonuçlara ulaşmak mümkün olmamıştır.

Türkiye, İkinci Dünya Savaşı yıllarında ateş çemberi içerisinde barış şartlarında kalmayı başaran bir ülke olarak kalmıştır. Bütün tehdit ve zorlamalara rağmen mevcut durumunu muhafaza etmiştir. Ne var ki, tarafların baskıları ve savaş sonrasında devam eden Sovyet tehdidi ile yenedünya düzeninde Batı ülkeleri ile iş birliğine gitmiş ve tehditleri bertaraf etmeye gayret etmiştir. Bu süreçte politik gelişmeler kalkınma ve sanayileşme hamlelerinin önüne geçmiş elde edilen Truman Doktrini ve Marshall Yardımı gibi hazır

kazanımlar elde edilirken, başta harp endüstrisi olmak üzere milli imkân ve kabiliyetler ise bir süre için ihmale maruz bırakılmıştır.

Harp Tarihi incelemeleri yönteminde tarafların siyasi durumunun değerlendirilmesi temel kriterlerdendir. Gelişmelerin önemli bir sebebi siyasi olduğu kadar sonuca tesir eden önemli bir etken ise teknolojik olarak kendi kendine yeterlilik ve bu durumun sürdürülebilirliğidir. Yirminci yüzyılın ilk 50 yılındaki gelişmeler siyasi olaylar ve bölgesel yapılanmalar dikkate alınarak harp tarihi bakımından incelendiğinde en önemli sorunun; uygun yönetim sorunu ile dünya ile başat bir teknolojik altyapının ve evrensel bakışa uygun yetkin ve yetişmiş yeterli insan gücünün yokluğunun diğer sorunlardan daha öncelikli olduğu değerlendirilmektedir. Sonuçta, bundan yüzyıllarca önce Çin askeri stratejist olan Sun Tzu'nun tespitleri halen geçerlidir. Sun; "Düşmanı ve kendinizi iyi biliyorsanız, yüzlerce savaşa bile girseniz kazanacağınızdan emin olabilirsiniz. Kendinizi bilip, düşmanı bilmiyorsanız, kazanacağınız her zafere karşın yenilgiyle de tanışabilirsiniz. Ne kendinizi ne de düşmanı biliyorsanız, sizin için gireceğiniz her savaşta yenilgi kaçınılmazdır."der. Şüphesiz burada insan kaynakları ile birlikte teknolojik yeterlilik ve donanımın başat rolde olduğu açıktır.

KAYNAKLAR

ARŞİV VE RESMİ BELGELER

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı (BCA), Fon Kodu: 030.01, Yer Kodu: 60. 373. 3.

Ayn Tarihi, (1944). “Türkiye Almanya ile Münasebetini Kesti”, Ağustos 1944.

Ayn Tarihi, “Türkiye’nin Almanya ile Japonya’ya Harp İlanı”, Şubat 1945.

Geçmişten Günümüze Hava Gücünün Kullanılması,(2009). Hava Harp Akademisi Basımevi.

T.C. Dışişleri Bakanlığı,(1973).**Türkiye Dış Politikasında 50 Yıl İkinci Dünya Savaşı Yılları(1939-1945)**, Dışişleri Yay.

TELİF VE TETKİK ESERLER

AAM, **Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri**,(2006).Divan Yayıncılık, ISBN 975-16-0163-0.

Adıgüzel, M. B.(2006). **Türk Havacılığında İz Bırakanlar**, THK Kültür Yay. No:7.

Apuhan, R. Ş.(2007). **Menderes**, Timaş.

Armaoğlu, F.(2010). **20 Yüzyıl Siyasî Tarihi**, 17. Baskı , Alkım Yayınları.

Aydın, E.(2013). **Osmanlı’nın Son Savaşı, Turan Hayalinden Sevr’e...**,Literatür Yayınları, 5. Baskı.

Batur, Z.(2019). **Gökyüzü Savaşçıları Dünya-Türk Havacılık Tarihi**, KASTAŞ Yayınları.

Dervişoğlu, F.M.(2007), **Nuri Demirağ Türkiye’nin Havacılık Efsanesi**, Ötüken Neş.

Deliorman, M. N.(1957). **Nuri Demirağ’ın Hayat ve Mücadeleleri**, Nu. D.Matbaası.

Friedman, G.(2015). **Savaşın Geleceği 21. Yüzyılda Güç, Teknoloji ve Amerikan Dünya Egemenliđi**, Pegasus Yayınları.

Gönlübol, M.(1996). **Olaylarla Türk Dış Politikası**, 9.Baskı, Siyasal Kitapevi.

Gencer, A. İ. - Özel, S.(2006).**Türk İnkılap Tarihi**, Hv.Bas.ve Neş. Md. lüğü.

Hafizoğullar, Z.(2001).**Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Fikri Temelleri**, AAM.

Hart, B. L.(2014). (Çeviren: Kerim Bağrıaçık), *Birinci Dünya Savaşı Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Hv.K.K.lığı, **Atatürkçülük Atatürk'ün Görüş ve Direktifleri Birinci Kitap**,(1984). Hv.Bsm. ve Neş.Md.lüğü.

Hergüner, M.(2011). **İkinci Dünya Savaşında Türk Denizciliđi**, KASTAŞ Yayınları.

İnönü, İ.(1993). **İstiklal Savaşı ve Lozan**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Kaymaklı, H.(2005). **Havacılık Tarihinde Türkler 3**, Hv.Bsm.ve Neş.Md.lüğü.

Friedrich Freiherr Kress von K.(2014). (Çev.Tahir Balaban), *Son Haçlı Seferi Kuma Gömülen İmparatorluk*, 2. Baskı, Yeditepe Yayınevi.

Mumcu A.,-Çubukçu,A.(1987).**Atatürkçülük Atatürkçü Düşünce Sisteminin Temelleri**, Yük.Öğ.Kurum. Yay.

Sander, O.(2012). **Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e**, 24.Baskı, İmge Yayınları.

Saray, M. (2000).**Sovyet Tehdidi Karşısında Türkiye'nin NATO'ya Girişii III. Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın Hatıraları ve Belgeler**, A.A.M.

Oran, B.(2001). **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, C.I: 1919-1980, 3. Baskı, İletişim Yayınevi.

Orhunlu, B.(2011). **Mütareke Dönemi Emperyalist Batı'nın ve Yerli İşbirlikçilerin Gerçek Yüzü**,3. Baskı, Kum Saati Yayınları.

Overy, R.(1996), **Why The Allies Won**.

Özbilen, E. B. (Çev.)-(2011). Özlem ÇEKMECE (Edt.), Denizlerde Yenilmediler/Cihan Harbinde Alman Harbiyeliler, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Özel, S.(2008). **Büyük Milletın Evladı ve Hizmetkârı Atatürk ve Atatürkçülük**, 2. Basım, Derin Yayınları.

Tayhani, İ.(2001). **Atatürk'ün Bağımsızlık Politikası ve Uçak Sanayii 1923–1950**, Türk Hava Kurumu Basımevi.

Tokgöz, E.(2001). **Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi(1914–2001)**, İmaj Yayınevi.

Türkmen, Z.(2001).**Mütareke Döneminde Ordunun Durumu ve Yeniden Yapılanması (1918-1920)**, TTK.

Şakir, Z.(1947).**Nuri Demirağ Kimdir?**, Kanaat Matbaası.

Uslu, N.(2000).**Türk-Amerikan İlişkileri**, 21. Yüzyıl Yayınları.

Yalçın, O.(2017), **Türk Hava Gücü Kuruluşu, Yükselişi ve İlk Seferleri 1911-1950**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Yalçın, O.(2019).**Türk Hava Harp Sanayi Tarihi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 3. Baskı.

Yalçın, D. - TURAL, M. A.(2000). **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I**, AAM.

Yalçın, D.-AVCI, C.(2002).**Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II**, AAM.

Zaif, O.(2016). **Hava Harp Tarihi**, 2.Baskı, HHO Yayınları.

SÜRELİ YAYINLAR

Altıparmak, A.(2002). “Türkiye’de Devletçilik Döneminde Özel Sektör Sanayiın Girişimi”, Erciyes Ün. İİBF, Sayı:13,**Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**.

Çalık, R.(2018). "Türk-Alman İlişkileri (1923-1945)",<https://www.tarihtarih.com/>(Erişim Tarihi:28 Aralık 2018-121:44).

Çomak, H.(1998).“İkinci Dünya Harbi ve Türkiye, Harbin Sonrasında Türkiye-ABD İlişkileri, ABD’nin Türkiye’ye Yardım Politikası (Truman Doktrini ve Marshall Planı)”, - **Altıncı Askeri Tarih Semineri Bildirileri I İkinci Dünya Harbi ve Türkiye 20-22 Ekim 1997-İstanbul**, Genkur.Bsm.

Danilov, V.(1980). “Mutafa Kemal Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Bağımsız Gelişmenin İlkeleri”,**Uluslar arası Atatürk Konferansı 10-11 Kasım 1980**, Önbaskı.

Manisalı, E.(1980).“Cumhuriyet’in Atatürk Döneminde Sanayileşme Politikası ve Sanayiide Gelişmeler”, Ön Baskı, **Boğaziçi Üniversitesi Uluslararası Atatürk Konferansı 10-11 Kasım 1980**,1980.

Ülken, Y.(1980), “Atatürk’ün İktisadi Kalkınma Modeli”,**Uluslar arası Atatürk Konferansı 10-11 Kasım 1980**, Önbaskı, İstanbul,1980.

Sabır, H.(?). **Atatürk’ün Ekonomi Anlayışı**, Sayıştay Dergisi, Sayı:62.

Öztürk, S.- Yıldırım, F.(2009).“Osmanlı İmparatorluğunun İktisadi Çöküşü ve Atatürk Dönemi İktisat Politikaları”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt:10, Sayı:2.

Uçarol, R.(1999). “İkinci Dünya Savaşı “Misak-ı Millî” ve Türkiye’nin Savaşa Girmemek için Direnişi”, **Altıncı Askeri Tarih Semineri Bildirileri II İkinci Dünya Harbi ve Türkiye 20-22 Ekim 1997-İstanbul**, Genkur.Bsm.

Yavuz, N.(1998).“İkinci Dünya Savaşı’nda Almanya’nın Balkanlara Girmesi ve Türk Alman Münasebetlerine Tesiri”, **Altıncı Askeri Tarih Semineri Bildirileri I: İkinci Dünya Harbi ve Türkiye**, 20-22 Ekim 1997, İstanbul, Gnkur.Basımevi, Ankara 1998.

Yalçın, O.(2008).**Türk Hava Harp Sanayii Tarihi**, Gazi Ün.v.Sos.Bil.Enst.,T.C.Tarihi Bilim Tarihi, Basılmış Doktora Tezi.

Yalçın, O.(2009)."**Mühürdarzade Nuri Bey’in (Demirağ) Hayatı ve Çalışmaları (1886-1957)**", Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Sayı:44.

Yalçın, O.(2011a). "İkinci Dünya Savaşında İsmet İnönü ve Churchill Arasında Yapılan Adana Görüşmesi", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S:47,Bahar 2011.

Yalçın, O.(2011b). "Türk Tarihi Bakımından 20. Yüzyılda İki Önemli Gelişme:“Havacılığın ve Bir Liderin Doğuşu”, **Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic** Volume 6/2 Spring 2011.

Yalçın, O.(2013). "İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Sovyet Tehdidi Karşısında Kalan Türkiye'nin Batı İle İşbirliği Yapma Süreci", **Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic** Volume 8/5 Spring 2013.

Yalçın, O.(2016). **Havacılık, Hava Gücünün Doğuşu ve Birinci Dünya Savaşına Etkisi**, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Sayı: 59, Güz 2016.

Yalçın, O.-Şahin, M.(2018). **İkinci Dünya Savaşı'nda Refah Şilebi ve Gelişmeler**, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,34 (2), Sayı:98.

Yılmaz, V.(2003). Cumhuriyet Tarihi, C. I, İstanbul, Harp Akademileri Yayınları.

World Journal of Human Sciences, 2021 - 1

Dünya İnsan Bilimleri Dergisi, 2021 – 1

ISSN: 2717-6665

